

JAK ŠEL HONZA NA VANDR

Obsah:

Část 1. Líný Honza hospodaří

Část 2. Jak se dělá látka?

Část 3. Ruch na tržišti

Část 4. Honza v lese

Část 5. Rozbité kolo

Část 6. Není muže nad kováře

Řešení k úkolům najdete na webových stránkách muzea v sekci památky, Těšany, akce Příběh o železe a dřevu. Můžete nám také napsat, jak se Vám akce líbila.

Vydalo Technické muzeum v Brně v roce 2021
www.tnbrno.cz

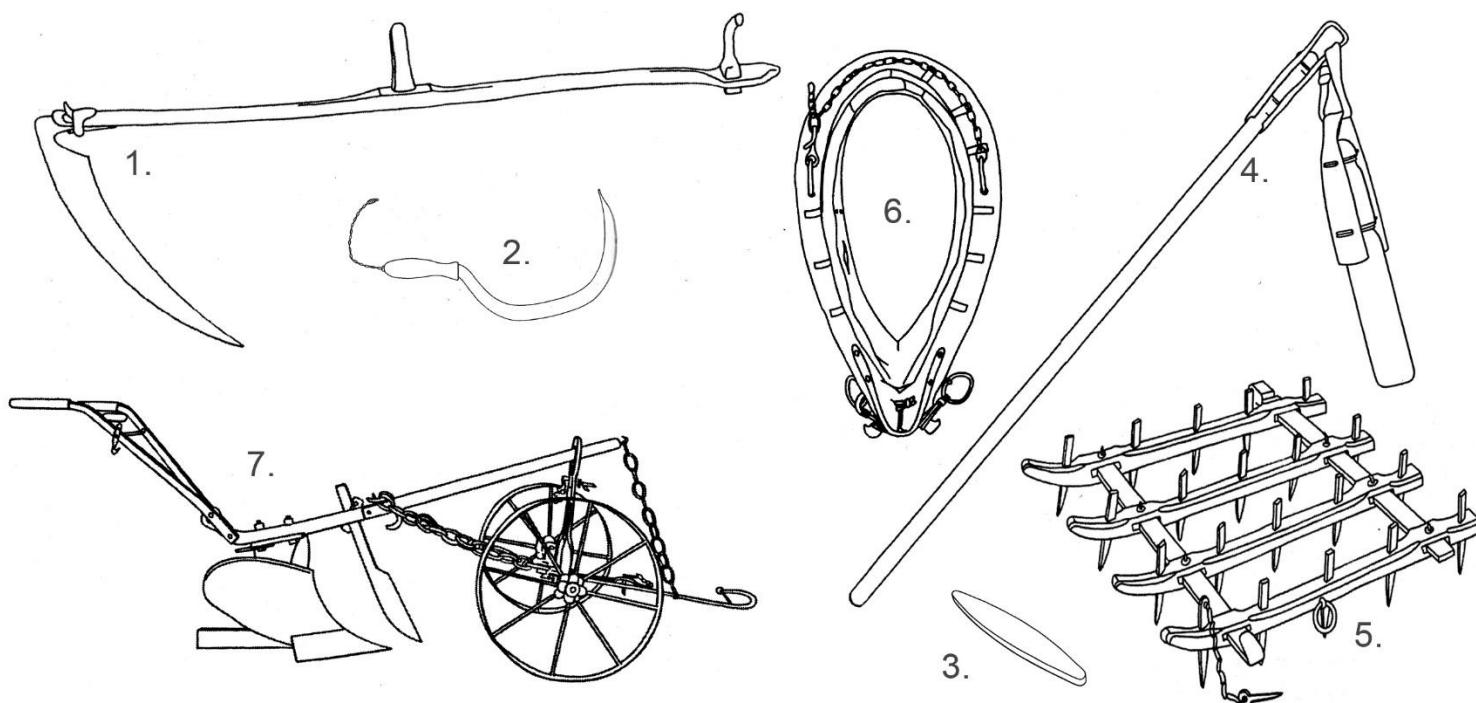
Část 1. Líný Honza hospodaří

V jedné vesnici, říkejme jí třeba Horní Dolní, žil rychtář Matěj. Byl to člověk spravedlivý, lidé ho měli rádi. Staral se, aby byl ve vesnici pořádek a všem se dobře žilo. Se svou ženou Magdalénou měl jediného syna, urostlého mládence Honzu. Honza byl maminčin mazánek. Magdaléna mu podstrojovala, naklepávala mu měkké peřiny a dohlížela, aby se synáček moc neunavil. Kdykoli po něm Matěj chtěl nějakou práci, Magdaléna mu vyhubovala, že je chlapec ještě malý a že ho nemá přetěžovat. Matěj se nerad hádal, a brzy to vzdal. Tak to šlo až do doby, kdy bylo Honzovi 18 let. Nic neuměl, jen se povaloval, cpal se a odpočíval. Tehdy došla otci trpělivost. „Takového darmošlapa živit nebudu! Kdo nepracuje, ať taky nejí!“ Nepomohly ani matčiny slzy, ani Honzovy výmluvy.

Matěj věděl, že doma by to zase špatně dopadlo, proto poslal Honzu ke svému bratrovi, který měl statek ve vedlejší vesnici. Honza dostal ranec jídla na cestu a šel. Ke strýci to nebylo daleko, ale Honza několikrát odpočíval, zásoby pojedl, a tak na statek došel až k večeru. Vyřídil pozdravy od otce a sháněl se po měkké posteli a dobré večeři. Sedlák nevěřil vlastním uším. „No počkej, já tě naučím!“ pomyslel si a nahlas řekl: „Jídlo je u nás až po práci a spí se na půdě na seně. Ráno, až vyjde slunce, sejdemo se ve stodole, ukážu ti zemědělské nářadí.“ Teď byl zase překvapený Honza, ale strýc nevypadal, že by o tom chtěl diskutovat.

Ráno ještě za tmy se Honza učil, jak se co jmenuje a k čemu se to používá. Pak se šlo na pole. Honza, nezvyklý na práci, byl za chvíli unavený a v poledne ho tak bolela záda, že se sotva narovnal. Navíc si o ostré brány roztrhal kalhoty. Šel za strýcem a řekl mu: „Rád bych svět poznal a některému řemeslu se naučil. Půjdu do světa na vandru.“ Ani raneček s jídlem si nenechal zabalit, protože se bál, že ho strýc nepustí. S břichem kručícím hlady a dírou v kalhotách se Honza vydal do světa.

Honza už umí nářadí na obrázku pojmenovat, dokážeš to také?

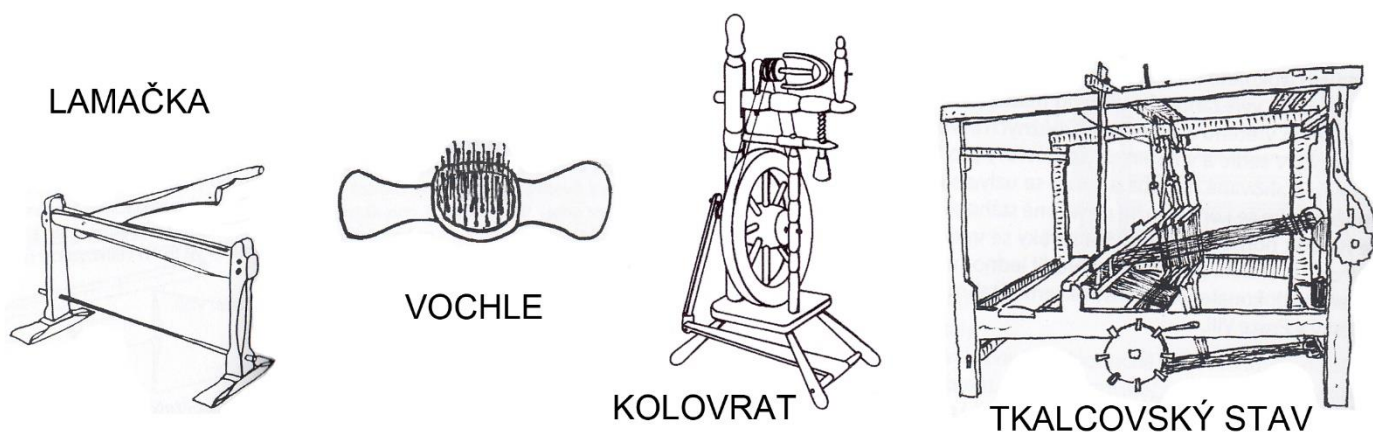
Část 2. Jak se dělá látka?

Daleko ale Honza nedošel, nechtělo se mu, a taky se styděl za ty roztrhané kalhoty. Potkal kluka Pepíka, co na návsi pásł husy, a ten se mu smál. Pak mu ale řekl, že ho dovede za svou mámou a ta mu díru zašije. Paní Božena slíbila, že mu kalhoty spraví i oběd dá, když jí našťípe dříví. Byla vdova a těžkou práci neměl v chalupě kdo zastat. Honza už měl ukrutný hlad, tak popadł sekeru a pustil se do práce. Zpočátku mu to moc nešlo, ale s vidinou jídla se snažil o to víc. A protože byl silák, hromada rychle ubývala a Pepík ani nestačil našťípaná polínka odnášet. Než na kostele zvonili poledne, měli hotovo.

Ve světnici to krásně vonělo a na stole stály talíře s kouřící bramboračkou a krajícem chleba. Honza byl sice zvyklý na jiné lahůdky, ale po práci mu chutnalo, a ještě si přidal. Paní Božena se pustila do těch roztrhaných kalhot a našila na ně pěknou záplatu. Honza ji pozoroval a zamyslel se: „A jak vlastně vzniká látka?“ Nikdy dřívě ho ta otázka nenapadla, oblečení i peřiny bral jako samozřejmost. „Podle toho, jaká“, usmála se hospodyně a ukázala z okna na malé políčko. „Tady pěstujeme len, z toho jsou třeba tvoje kalhoty nebo tenhle ubrus. Pak může být vlněná látka, z té mám tenhle zimní šátek. Ta je z ovčí.“ „Na ovci že je taková látka?“ vykulil oči Honza. Hospodyně se jen smála. „Ty jsi nějak hrr. Ovce má vlnu, ta se ostříhá, vypere, vysuší, na kolovrátku se zní udělá vlákno a z něj se pak utká látka, z té se pak může šít oblečení nebo co je potřeba. U lnu je to podobné. Stonky zralých rostlinek se usuší, namočí, nalámou, pročešou, upřede se vlákno a utká látka.“ „To je ale hrozně práce!“ zděsil se Honza. „To víš, chlapče,“ povzdychla si hospodyně, „bez práce nejsou koláče, a ani chleba. Abych Pepíka i sebe uživila, musím dřít od rána do noci. Tak to na světě chodí.“ Honza se trochu zastyděl, a tak se hospodyně nabídl, že jí zítra ráno pomůže s trakařem na jarmark, kam se chystala jet prodávat utkané plátno a vypěstovanou zeleninu.

U paní Boženy Honza zjistil, jak se dělá látka. Co sis zapamatoval ty?

O výrobě plátna (kalhot s kapsami) je jedna známá česká kreslená pohádka. Ilustrátor Zdeněk Miler tehdy dostal za úkol dětem vysvětlit, jak se dělá látka. Příběh si připomeň a k reálným nástrojům dopiš zvířátka, kterými je hlavní hrdina nahradil.

Znáš ještě něco (rostlinu, zvíře nebo něco jiného), z čeho může být textilní vlákno?

Část 3. Ruch na tržišti

K večeři bylo kyselo. Paní Božena ho postavila na stůl v hrnci, který měl na sobě takovou zvláštní drátěnou klíčku. Z hrnce si každý nabíral na talíř naběračkou. Honza si zvláštní hrnec prohlížel a pak se zeptal: „Proč má ten hrnec takovou zvláštní ozdobu?“ „To přece není ozdoba, ty popleto. Minulý týden byl u nás dráteník, a tak jsem ten hrnec nechala spravit, už byl trochu nakřáplý. A takto ještě nějakou dobu vydrží.“ V tom se ale hospodyně mýlila. Honza jí chtěl pomoci a hrnec podat, ale vyklouzl mu z ruky, spadl na podlahu a rozletěl se na střepey. Paní Božena jen lomila rukama.

Brzy ráno, když Pepík ještě spal, se vypravili do městečka na trh. Honza vezl těžký trakař s látkami a vypěstovanou zeleninou a hospodyně šla vedle něj. Zanedlouho dorazili do městečka a zamířili na tržiště u kašny. Vládl tu čilý ruch. Prodavači vychvalovali své zboží, všude bylo plno lidí, běhaly tu děti a nějaký pes se pletl lidem pod nohy. Chudší lidé prodávali své zboží přímo z trakaře nebo vozíku, bohatší měli různé stánky a lavice. Honza zaparkoval trakař, rozloučil se s paní Boženou a šel se po tržišti porozhlédnout. Hezká hrnčířka mu nabízela malované hrnečky, panímáma v čepci zase vejce a mléko, nějaký muž tu prodával dokonce kozu a dvě prasátka. Švec vychvaloval své boty, košíkář zase proutěné výrobky. U jednoho stánku to vonělo bylinkami, u druhého zase čerstvým pečivem. Lákavě vypadala i perníková srdce. Každý se snažil zákazníky zaujmout. Všude byl hluk a zmatek. Honzu z toho mumraje rozbolela hlava, tak se otočil a utíkal pryč.

My ještě na tržišti chvíli zůstaneme. Nejprve spoj názvy řemeslníků s výrobky, které vyrábí, a pak jednotlivým prodavačům jejich zboží dokresli.

HRNČÍŘ
ŠVEC
KOŠÍKÁŘ
PEKAŘ
PRECLÍKÁŘ
ŘEZNÍK
TKADLEC

LÁTKY
PRECLÍKY
HRNCE
BOTY
CHLEBA
KOŠÍKY
MASO

PRODAVAČ
ZELENINY

BABKA KOŘENÁŘKA

ŠVEC

HRNČÍŘ

KOŠÍKÁŘ

TKADLEC

PERNÍKÁŘ

PRECLÍKÁŘ

ŘEZNÍK

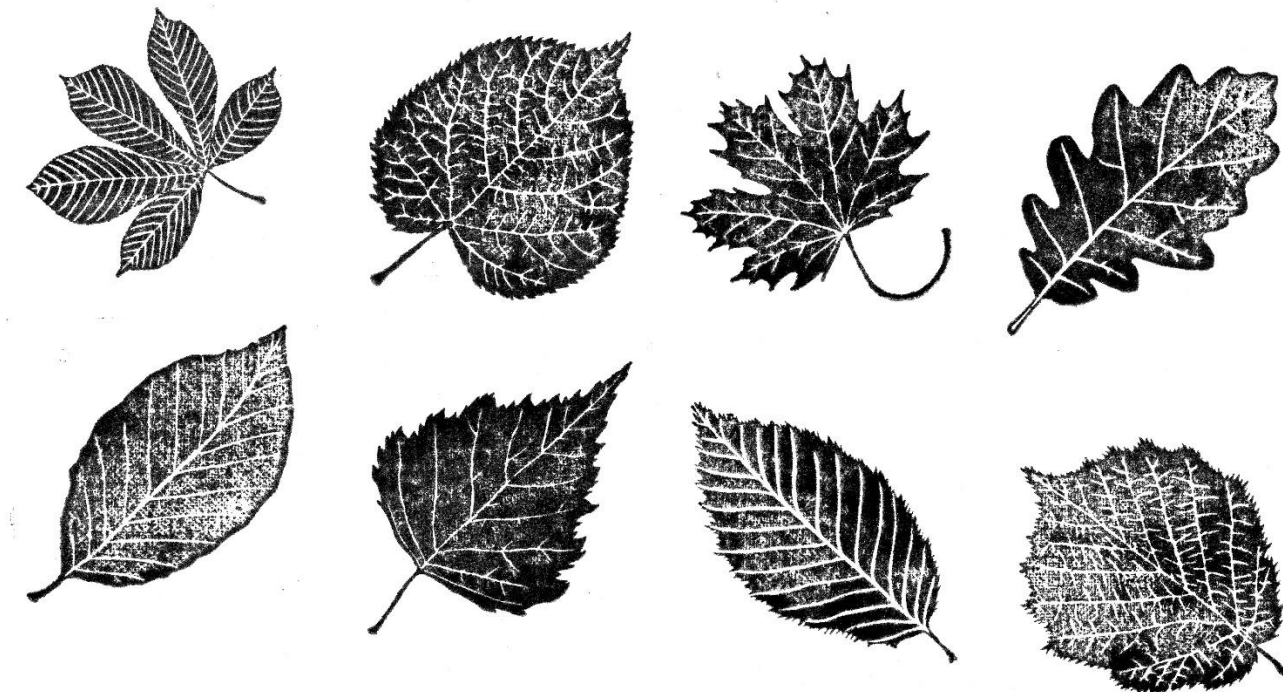
PEKAŘ

Část 4. Honza v lese

Městečko nechal Honza za zády, přešel louku a ocitl se v lese. Tam byl klid. Stromy šuměly, ptáci zpívali, potůček tiše bublal, a Honza si zívnu. „To není špatný nápad,“ řekl si, „mohl bych pracovat v lese. To bych si mohl lehnout někde pod strom a být celý den na čerstvém vzduchu. Co tu může být za práci, stromy přece rostou samy.“ S těmito úvahami došel až k hájovně. Poznal ji podle paroží nade dveřmi. Postavil se před dveře a zabouchal na ně. Po chvíli otevřel pan hajný. Nebyl proti, když ho urostlý chasník požádal, aby se u něj mohl učit. „Lesy jsou pro celý svět moc důležité, však se jim také říká plíce planety. Les okysličuje vzduch, zadržuje vodu a zvyšuje vlhkost, poskytuje dřevo, ale je také domovem pro mnoho živočichů. Znáš nějaké?“ Honza si nemohl honem vzpomenout, pomůžeš mu?

„A proč se vlastně stromy kácí?“ zajímal se Honza. „To záleží na řadě věcí. Jestli je strom nemocný nebo poškozený, pokud roste někde, kam nepatří nebo podle toho, na co je potřeba jeho dřevo.“ odpověděl pan hajný. „Ono není všechno dřevo stejné?“ divil se Honza. „Kdepak, mezi stromy jsou obrovské rozdíly, třeba lípa má měkké dřevo a dub tvrdé a těžké. Pojd', ukážeme si jednotlivé druhy,“ vykročil svižným krokem hajný.

Ukázali si několik stromů, ale Honza si je pořád pletl. Jsi na tom lépe? Poznáš, z jakých stromů jsou tyhle listy?

„To je nějaké složité“, bručel Honza. Měl pocit, že prochodili snad celý les. Nohy ho už bolely, ale pan hajný nevypadal, že by ho nechal natáhnout se do voňavého mechu. Proto se raději otočil a šel pryč. Hajný se jen smál: „Takového darmošlapa, to bych si teda pomohl.“ „Počkej, volal za ním, to není všechno, ještě jsme se nedívali na jehličnaté stromy. A pak je tu ještě spousta další práce!“ Honza raději přidal do kroku. To tak, celý den se po lese vláčet.

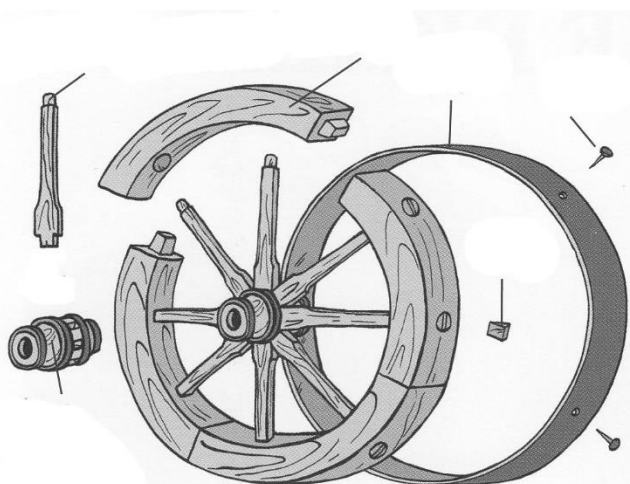
Zkus vyjmenovat jehličnaté stromy, které znáš.

Část 5. Rozbité kolo

„Dřevo je pěkný materiál, ale chodit po lese pořád dokola mě nebaví. Navíc, co teprve až přijde zima, v nečas a mrazu, brrr. To já bych radši dělal něco v dílně, v teploučku a suchu,“ uvažoval Honza. Cesta ho už vyvedla z lesa a mířila do vesnice. Za chvíli za sebou uslyšel hrkot. Blížil se vůz tažený koňmi. Sedlák na něj zavola: „Hej, mládenče, nechceš svézt?“ Honza se nedal dlouho pobízet. „Panečku, to je jiná cesta, než se trmácet pěšky. Takový vůz, to je tedy vynález. Kdo ho vlastně dělá?“ „No přece kolář,“ odpověděl sedlák. „Zrovna v té vesnici, kam jedeme, je jeden hodně šikovný. Minulý týden jsem najel na kámen a zlomilo se mi kolo. Zrovna jsme sváželi úrodu. Dotlačili jsme vůz k němu a do večera bylo nové kolo hotové. To je mistr.“

Kolářská dílna byla před nimi. „A myslíte, pantáto, že by mě vzal do učení?“ „To se ho musíš zeptat, podívej, právě vyšel před dílnu. Dobré odpoledne, mistře Františku, vezu vám pomocníka.“ „Tak ty chceš ke mně do učení, chasníku? Pojď tedy dál.“ Honza vešel dovnitř. Dílna voněla dřevem. Všude byly části kol, vozů a nejrůznější nářadí. Honzovi se tam líbilo. Mistr mu vše ukazoval. „U kola je důležitá pečlivost a přesnost. Když to neuděláš přesně, nepůjdou ty části sesadit dohromady. Na, zkus obkreslit tuhle šablonu.“ Hromotluk Honza vzal tužku a šablonu, ale výsledek byl žalostný. „Takhle bys kolo nesestavil“, kroutil hlavou mistr. „Ale jo, jsem silák pořádně do toho praštím a bude to!“ Rozmáchl se Honza a dřevěné díly se rozlétly po podlaze. Mistr František ho honem strkal ze dveří, než udělá ještě větší pohromu. „Ale víš co? Kovář Josef shání pomocníka, tam je síla potřeba. Zkus to u něj. Kovárna je hned za rohem. A Josefovi vyříd, že zítra budu potřebovat ty obruče na kolo k vozu pro rychtáře.“ Zklamáný Honza se rozloučil a šel. „Copak jsem opravdu tak nemožný,“ přemýšlel, „všichni mi jen nadávají a chtějí se mě zbavit.“

V dílně u koláře se Honza dozvěděl, z jakých částí se skládá kolo.

Přiřaď názvy jeho částí k obrázku:

- Loukoť**
- Obruč**
- Paprsek (špice)**
- Hřeb**
- Klínek**
- Hlava (náboj)**

Obrázek byl převzat z knihy: Klára Smolíková, Řemesla – doporučujeme!

Znáte pověst O brněnském kole? Pokud ne, přečtěte si ji v knížce nebo na internetu. A na to kolo se pak můžete jít podívat do průjezdu Staré radnice v Brně. Zjistěte, jak se ten šikovný lednický kolář jmenoval.

Část 6. Není muž nad kováře

Z kolárny do kovárny to bylo opravdu nedaleko. Však také spolu tato řemesla velmi úzce spolupracovala, třeba právě na výrobě kola. Kolář ho zhotovil ze dřeva a kovář na něj připravil železnou obruč, nažhavl ji a na kolo nasadil. To pak v terénu více vydrželo. Pro koláře dělal také kovové součásti vozů.

Ke kovárně Honza došel dřív, než své chmurné úvahy dokončil. Ze zamyšlení ho vytrhl hluk a nadávky. V podloubí před kovárnou stál statný vraník a kovář se ho snažil okovat. Kůň se vzpínal a drobný pantáta ho nebyl schopný udržet. „Hrom do toho!“ hartusil kovář, „a to mi zrovna minulý týden utekl pomocník. Prý půjde do světa za lepším.“ Honza přiskočil a vzpínajícího se koně pevně sevřel. Ten za chvíli stál jako beránek. Pak to šlo ráz na ráz a brzy byly všechny čtyři podkovy na svém místě. „Ty jsi mi ale šikovný chasník!“ chválil Honzu kovář, „nechtěl bys ke mně do učení?“ „Právě jsem vás o to chtěl poprosit,“ zaradoval se Honza. A tak si pláclí. Honza byl v sedmém nebi. Konečně něco nezkazil, kovář ho dokonce i pochválil. Snažil se proto, co mohl, aby mistra nezklamal. Z líného povaleče se stal správný mládenec. Kladivo mu v ruce jen hrálo a zákazníci si ho chválili. Po roce mistr poznal, že ho už nemá čemu učit. Honza se rozloučil, dostal výuční list a vydal se na cestu domů. Táta z něj měl obrovskou radost. Ze stodoly mu udělal kovárnu, která se stala vyhlášenou v celém kraji. Až pojedete někdy přes Horní Dolní a budete potřebovat okovat koně nebo vytrhnout zub, zastavte se u něj. Lepšího mistra byste těžko hledali.

Z obrázků vyškrtej ty, na jejichž výrobě se kovář nepodílel:

